

Naiset Rauhan Puolesta

Women for Peace in Finland

Kyllä rauhankulttuurille • Kyllä ihmisyydelle • Kyllä rauhalle • Uraaniaseet täyskieltoon • Asemiljardit ruokaan • Ydinaseriisunta

Arbete i joniserande strålning

Östra Nyland, 25.1.2005

Radioaktiva ämnen och materiel i atomanläggningar avger joniserande strålning. En del av det mänskliga arbetet i atomkraftverk måste ske i områden, s.k. kontrollerade zoner där strålningen förekommer. För människan innebär joniserande strålning alltid hälsorisker.

Lägst i arbetstagarhierarkin i ett atomkraftverk sätts den personal som får motta de största stråldoserna. Det är de arbetstagare som förbereder terrängen i de kontrollerade zonerna innan reparatörerna och granskarna går in. De rengör, dekontaminerar, isolerar och kontrollerar strålskyddet. De här arbetstagarna kallas populärt för remmat (rem = en stråldosenhet), att jämföras med termen kanonmat.

I Frankrike benämns deras arbetsinsatser med sammelnamnet "servitudes nucléaires", på svenska "atomslaveri".

Tack vare forskningsdirektören på Institut national de la santé et de la recherche médicale (motsv. Stakes) Annie Thébaud-Mony har vi fått mera kunskaper om den här arbetstagar-kategorin. Hon har i tiotals år forskat om deras arbetsvillkor och 2000 kom hennes verk om entreprenörer och träldom i atomindustrin under titeln *L'industrie nucléaire - Sous-traitance et servitude*. Inserm. Paris. 2000. ISBN 2-85598-782-2.

Det är givet att Frankrike med sina sextio atomreaktorer har en betydligt större kår av atomslavar än Finland (siffran 30 000 i året har nämnts), men tendenserna i de båda länderna, för att inte säga den övriga världen, är liknande. För att ta ett exempel så är dödligheten i cancer för gästarbetare i atomindustrin i Japan sex gånger högre än för japanerna i gemen. I Japan får gästarbetarna ta emot 97 % av den kollektiva stråldosen från atomanläggningarna, i Frankrike 82 %.

Varför gästarbetare?

Atomindustrin satsar sedan 1988 systematiskt på att låta främmande arbetskraft sköta merparten av arbetet i joniserande strålning. Man uppnår härmed en spridning av stråldoserna på många individer och lyckas respektera allt strängare gränsvärden. Gästarbetarna är anställda av externa entreprenörer med vilka atomexploatören Électricité de France (EDF) ingår avtal. Gästarbetarna har inget formellt anställningsförhållande med EDF, som inte heller tar ansvar för deras eventuella hälso- eller arbetsproblem.

Eftersom allt arbete i joniserande strålning är farligt för att inte säga livsfarligt är det nog kontrollerat av strålskyddsmyndigheterna. För att bemästra de enorma strålningsproblemen har atomexploatören valt att utlokalisera strålnings- och nedsmittningsriskerna så att de fastanställda mer eller mindre går fria, medan den externa arbetskraften tar riskerna. Entreprenörsfirmorna erbjuder sina anställda bara tillfälliga arbeten och korta kontrakt för att slippa kostnader för "örörliga" individer som uppnått maximal dos. Alla vet att en person som arbetar i joniserande strålning förr eller senare uppnår maximal dos och måste bytas ut.

Hermano, 23, med korttidskontrakt:

"Mitt arbete är ett underhållsarbete. Det består av rengöring, dekontamination och service. Vi förbereder arbetsplatsen för specialisterna som skickas in efter oss, vi isolerar och begränsar doserna för dem som kommer efteråt. Det är vi som tar emot allt genom näsborrarna. Vi assisterar också med att klä på och av. Vi är rem´maten, om ni vill veta."

"Om vissa lokaliteter ger för höga doser går jag inte dit. Jag söker upp chefen och ber honom låta en ungdom utan tidigare bestrålning göra jobbet. Vi andra har fått ta emot doser från årets början, medan de nya är rena. Det är lika bra att skicka in dem för att de skall få litet doser och nå vår nivå. Annars blir det stopp för vårt vidare arbete och vi blir ersatta med ungdomarna som inte klarar jobbet. Senast återstod 600 millirem för mig före gränsvärdet (5 rem/år). Jag föredrog att sticka i förtid, femton dagar innan kontraktet gick ut."

Det här arbetet utförs oftast av unga män som accepterar att jobba med korta kontrakt. Reparatörerna och granskarna är också gästarbetare som arbetar i joniserande strålning. Didier, reparatör:

"Det var problem i ett atomkraftverk med en ventil i primärkretsen med jättehög strålning. På grund av den höga strålningen var vi jag vet inte hur många som arbetade på samma lucka, många, många, många personer."

"Det berodde på sprickor i bränslestavarna."

"Jag tog bort skruvarna, locket, fogarna. Det var allt. Jag var där i en kvart. Jag fick 400 millirem (1/5 av maximal dos/år). Allt var välplanerat, doserna spriddes på många i det här fallet."

I slutet av 1980-talet uppdagades stora brister i hälsokontrollerna. Man fann att över hundra olika läkare på fyra år skött en riskgrupp på något över åttio löntagare. Det fanns inget dosregister så det var omöjligt att rekonstruera den ackumulerade stråldosen per individ och etablera ett samband mellan en yrkessjukdom och den verkliga bestrålningen. Det blir under sådana förhållanden omöjligt att epidemiologiskt uppfölja en befolkningsgrupp som får ta emot huvudparten av bestrålningen i yrket.

Företag inom högriskteknologi har bidragit till att frammana en strukturell arbetslöshet under de senaste 20 åren med en flexibel arbetsmarknad som mål. Politikerna har hjälpt till. Utan extremt flexibel arbetskraft skulle atomindustrin inte ha tillgång till personal som behövs för det nödvändiga arbetet i joniserande strålning vid årsrevisioner, driftstopp mm. Flexibel arbetskraft används i atomindustrin systematiskt för att sprida strålningsriskerna på ett stort antal arbetstagare. Fördelningen av arbetet och doserna sker på social basis. Gästarbetarna utsätts för över 80 % av den årliga kollektiva stråldosen i Frankrike. Då en arbetstagare uppnått maximalt tillåten dos har han/hon inte längre någon funktion för arbetsgivaren. Sådana personer får söka nytt tillfälligt arbete,

vara "på semester" med låga inkomster eller vara arbetslösa på samhällets bekostnad. Atomindustrin uppnår kostnadsinbesparingar (konkurrenskraft) genom att inte som regel offra sina fastanställda i arbeten i joniserande strålning utan överlåta dessa till entreprenörers gästarbetare.

Vad gör facket?

Genom entreprenadfirmorna har det franska elenergimonopolet Électricité de France (EDF) brutit med bruket att förhandla om arbetsvillkor och dylikt med facket och garderat sig mot ersättningskrav. Fackliga rättigheter existerar inte för gästarbetarna. Arbetet regleras endast av marknadskrafterna. Det gäller också frågorna om hälsa, arbetshygien och trygghet. Försök att införa sådana på dagordningen resulterar i varningar om att "det skulle äventyrar våra (entreprenörens) marknadsrelationer med EDF (atomexploatören)".

Inte bara industriledarna utan också fackföreningsrörelsens ledare förfäktar atomkraftens gynnsamma effekter för arbetsplatserna. Man kan fråga sig: Vilket ansvar har fackföreningsrörelsen, trots allt, för det arbete som utförs i joniserande strålning i atomkraftverken? Vem eftertraktar arbetet egentligen? Största delen av gästarbetarna har i enkäter sagt sig helst vilja slippa det?

Vilket är myndigheternas social- och hälsovårdsministeriets, stakes och strålskyddscentralens ansvar för dessa människor i vårt land?

Gerd Söderholm